

Katalog wyobrażeń uczniów o świecie
społeczno-kulturowym

Suplement

Poniżej prezentujemy dwa teksty autorstwa doktorantów Studium Doktoranckiego Nauk o Polityce, Filozofii i Socjologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego uczestniczących w warsztatach poświęconych diagnozie obrazów świata studentów, które prowadziła dr Elżbieta Małkiewicz. Pierwszy z nich prezentuje reinterpretację wyników umieszczonych w poprzednio wydanym tomie poświęconym badaniu obrazów świata uczniów, drugi opisuje wyniki badań nad obrazem świata studentów I roku. Oba teksty podkreślają znaczenie starannego przygotowania systemu pojęć naukowych (naukowego obrazu świata), który nauczyciel przekazuje uczniom (studentom), oraz skonfrontowania tego systemu z wiedzą przed nauczaniem.

Katarzyna Dal, Anna Zamiar, Jakub Szymański
Rozumienie pojęcia „tolerancja” – raz jeszcze¹

W dzisiejszych czasach mamy do czynienia z procesem szybkich przemian społecznych, które bardzo trudno jest przewidzieć, a jeszcze trudniej do nich się przygotowywać. Odkrywanie „nowych światów” ułatwiają nam dodatkowo takie innowacje technologiczne, jak Internet czy rozwinięte systemy komunikacji, które znacznie skróciły czas podróży nawet do bardzo odległych obszarów naszego globu. Obowiązujące obecnie prawo pozwala prezentować swoje poglądy na wszystkie sfery życia. Wiele osób często publicznie akcentuje swoją odmienność seksualną, polityczną czy obyczajową i czyni to nieraz w bardzo kontrowersyjny sposób.

To wszystko sprawia, iż ludzie, a w szczególności młodzież, mogą mieć problemy z uznaniem za normalne czegoś nowego lub innego od tego, co jest im znane. Sytuacje takie mogą też powodować u nich lęk lub awersję do wszystkiego co nowe, obce. Przekonanie uczniów do postaw tolerancyjnych i nauczenie czym jest tolerancja, stanowi w dzisiejszych czasach istotny problem społeczny. W tym należy upatrywać źródeł naszego zainteresowania poglądami młodzieży na ten temat.

I. Analiza wypowiedzi modelowej – pojęcie tolerancji

Analizę rozpoczęto od przedstawienia definicji modelowej pojęcia tolerancja zaproponowanej przez autorów badań; brzmi ona następująco (por. *Projektowanie...*, s. 218-219):

Tolerancja – świadoma zgoda na wyznawanie i głoszenie przez innych ludzi poglądów, z którymi nie zgadzamy się i na wybór przez nich sposobu życia, którego nie aprobujemy, ale który jest uważany przez nich za właściwy. Powinniśmy tolerować poglądy innych ludzi, choć mogą się nam wydawać dziwaczne. Tolerancja nie oznacza więc akceptacji czyjegoś zachowania czy poglądów. Wręcz przeciwnie, tolerancja to poszanowanie czyichś zachowań lub poglądów mimo że nam się one nie podobają. Tolerancja jest postawą, która umożliwia otwartą dyskusję. Bez tej postawy dyskusja zmienia się w zwykłą sprzeczkę bądź prowadzi do zachowań agresywnych.

[definicja pojęcia wypracowana przez autorów badań]

¹ Prezentowany artykuł jest kolejną reinterpretacją fragmentu wyników badań nad rozumieniem pojęcia „tolerancja” przez 19-letnich uczniów IV klasy technikum ekonomicznego. Wyniki zostały zebrane przez Agnieszkę Czyżewską-Smełę, Darię Nowak, Łukasza Matysiaka, Sławomira Milczarka i przedstawione w naszej wcześniejszej publikacji (patrz: *Projektowanie pracy nauczyciela przedmiotów humanistycznych*, pod red. A. Krajny i E. Małkiewicz, Wrocław 2006, s. 218- 223).

Wyniki te zostały już raz zinterpretowane przez doktorantów UW. (patrz: *Tamże*, s. 245-253) i stały się przedmiotem zainteresowania kolejnej grupy doktorantów, którzy wzbogacili je o scenariusz zajęć.

Lektura tych trzech tekstów wskazuje, jak różne mogą być interpretacje tych samych wyników opisujących obrazy świata uczniów w kontekście różnych wypowiedzi modelowych dotyczących wprowadzanych systemów pojęć. Świadczy to o tym, że nauczanie jest przede wszystkim czynnością autorską, twórczą, zależną od naszego widzenia prezentowanego uczniom tematu, ale także od ich wstępnej wiedzy na omawiany temat.

Pod adresem definicji modelowej można sformułować następujące uwagi krytyczne:

1. Definicja wydaje się zbyt ogólna, pozbawiona przykładów, brak odniesienia do rzeczywistości, brak jasnych wskazań na zachowania tolerancyjne. Ponadto jest mało obrazowa, przez co niejasna.
2. Definicja narzuca pewien „społecznie pożądany” punkt widzenia – „powinniśmy...”; można ją odebrać jako „sugerującą”.
3. Nie występują wskazania na różnice pomiędzy tolerancją i akceptacją, pojęcia przeplatają się i można wnioskować, iż znaczą to samo.
4. Pewne frazy powtarzają się i tłumaczone są wielokrotnie tylko na różne sposoby.
5. W odpowiedzi modelowej występują pojęcia potoczne np. „wydawać dziwaczne”.
6. Odpowiedź modelowa jest złożona, co jest pozytywne.
7. Brak obrazowego wyjaśnienia w jakich sytuacjach możemy mówić, że jesteśmy tolerancyjni np., kolor skóry, odmienność seksualna itp., definicja kładzie nacisk na poglądy, zachowanie.
8. Definicja ma charakter opisowy, używane są w niej zamiennie inne określenia tj. poszanowanie, które traktowane jest jako synonim.
9. Tolerancja definiowana jest jako postawa, ale definicja nie skupia się na komponentach postawy, przez co jest mało konkretna.
10. Definicja zaprzecza pojęciu tolerancji rozumianej jako akceptacja, przy czym jednocześnie następuje brak pokazania różnic między tymi pojęciami, co może powodować niejasność dla uczniów.
11. Tolerancja definiowana jest przez określenie „świadoma zgoda” – które jest zbyt ogólne i niejednoznaczne – czytelnik nie wie „co” lub „kto” jest jej źródłem (domyślamy się jedynie, że to może być wiedza na dany temat).
12. Brak powiązania definicji tolerancja z szacunkiem „dla innych” w kontekście poszanowania przez innych; brak wskazań na sprawiedliwość i równość społeczną, która może determinować postawę tolerancyjną.
13. Definicja tolerancji odnosi się tylko do poglądów i zachowań, przez co jest zbyt wąska.
14. W definicji modelowej brakuje wskazań na elementy takie jak: kultura, socjalizacja, które mogą determinować różnice między ludźmi wymagające poszanowania i akceptacji.

II. Analiza zgodności wypowiedzi uczniów z definicją modelową

Udzielone odpowiedzi uczniów można podzielić na kilka kategorii, które pozwolą zrozumieć, w jaki sposób uczniowie interpretowali pojęcie tolerancji.

1. **Odpowiedzi ogólne**, np.
„jest to akceptacja czegoś/kogoś”; „akceptowanie, szanowanie kogoś lub czegoś”; „akceptacja drugiej osoby”.
2. Odpowiedzi zdefiniowane przez uczniów jako **synonimy pojęcia tolerancja** (w rozumieniu potocznym) np. zachowanie tolerancyjne, postępowanie tolerancyjne, dobre zachowanie wobec innych, wyrozumiałość dla innych, rozumienie kogoś, np.
„jest to dobre zachowanie się wobec osób: innej wiary, osób innego koloru skóry, osób mających różne poglądy na dane sprawy, a także ludzi chorych. Po-

przez tolerancję rozumiem akceptację innych osób, takimi jakie są. Nie zawsze osoby, które my tolerujemy a inni nie tolerują muszą być złe, gorsze lub głupsze, bo mają różne poglądy na dane tematy. Osoby tolerancyjne akceptują te osoby wbrew krążącym opiniom czy negatywnym zdaniom swoich znajomych”;

„jest to wyrozumiałość dla innych, rozumienie kogoś, akceptowanie jakim jest. Nie wyśmiewanie się z innych np.: kto jest jakiejś rasy lub jakiejś religii”;

„jest to rozumienie kogoś, komunikowanie się z ludźmi na odpowiednim poziomie. Traktowanie ludzi na równym poziomie nie gardzenie nimi”.

3. Odpowiedzi, w których **tolerancja definiowana jest poprzez akceptację** kogoś/czegoś.

„akceptowanie, szanowanie kogoś lub czegoś”;

„akceptowanie drugiego człowieka z wadami i zaletami, uznanie czegoś co nie jest takie jak byśmy chcieli. Człowiek akceptowany w grupie mimo innego koloru skóry czy innych poglądów”;

„to akceptacja innych grup społecznych np.: homoseksualistów, narodowościowych, jest to zaakceptowanie wyglądu, zachowania innych ludzi otaczających nas”;

„jest to akceptacja ludzi, którzy żyją, myślą, mają inny kolor skóry, mają inne poglądy: polityczne, społeczne, inaczej niż my”;

4. **Odpowiedź zbliżona do modelowej**, trop definiowania dobry, ale podany ze złym przykładem, np.

„szanowanie drugiego człowieka niezależnie od pochodzenia i wyznawanych wartości. Akceptacja jego zachowań i rzeczy należących do niego, np.: tolerowanie złego zachowania ucznia na lekcji”;

„akceptowanie drugiego człowieka z wadami i zaletami, uznanie czegoś co nie jest takie jak byśmy chcieli. Człowiek akceptowany w grupie mimo innego koloru skóry czy innych poglądów”.

- 4.1. **Tolerancja podkreślająca szacunek**, np.

„akceptowanie szanowanie kogoś lub czegoś”;

„postępowaniem tolerancyjnym wyraża się zachowanie szacunku do poglądów innych ludzi jak i tego, że zachowanie ich odbiega od ściśle określonych norm przyjętych w społeczeństwie. Zachowaniem tolerancyjnym, moim zdaniem, jest takie, że np.: nie naśmiewamy się z koloru skóry innych, z wyglądu, orientacji seksualnej ludzi. Każdy ma prawo postępować wg swojego uznania. Nikt nie ma prawa głośno wyrażać swojej opinii. Nikt nie lubi być krytykowany”;

„szanowanie drugiego człowieka niezależnie od pochodzenia i wyznawanych wartości. Akceptacja jego zachowań i rzeczy należących do niego, np. tolerowanie złego zachowania ucznia na lekcji”;

„jest to szanowanie innych religii, ludzi o innych poglądach i innym pochodzeniu”.

5. **Kategoria opisowa**, odniesiona do konkretnego przykładu, np.

„akceptacja osoby bez względu na jej poglądy, wady i zalety. Akceptujemy coś co według nas, w naszym życiu by nie miało miejsca. Każdy ma jakieś swoje za-

sady, reguły, które nie każdy akceptuje albo nie popiera, ale trzeba być wyrozumiałym na to, bo każdy z osobna jest indywidualistą”;

„jest to dobre zachowanie się wobec osób innej wiary, osób innego koloru skóry, osób mających różne poglądy na dane sprawy, a także ludzi chorych. Poprzez tolerancję rozumiem akceptację innych osób, takimi jakie są. Nie zawsze osoby, które my tolerujemy a inni nie tolerują muszą być złe, gorsze lub głupsze, bo mają różne poglądy na dane tematy. Osoby tolerancyjne akceptują te osoby wbrew krążącym opiniom czy negatywnym zdaniom swoich znajomych”.

6. Tolerancja definiowana poprzez to, co w świadomości uczniów jest społecznie akceptowane (inna wiara, inny kolor skóry, orientacja seksualna) **„poprawne politycznie”**.

W podanych licznych próbach interpretacji pojęcia tolerancji przez uczniów można było zauważyć następujące trudności: kłopot w odróżnieniu, niektórych pojęć od siebie; stworzenie kategorii pozwala sklasyfikować odpowiedzi pod kątem tego, z czego wywodzi się rozumienie tolerancji przez uczniów.

Uczniowie utożsamiają pojęcie tolerancji z akceptacją, stosują je naprzemiennie nie rozumiejąc różnic w tych pojęciach. Tolerancja nie jest dla nich postawą, a jedynie artykulacją społecznie porządnym zachowań. Wypowiedzi uczniów są wartościujące i wydaje się, że wypływają z ich doświadczenia, osobistego stosunku lub przedstawiają publicznie prezentowane (media, rodzina, szkoła) postawy np. w stosunku do homoseksualistów. Powołują się na konkretne przykłady, można mieć wrażenie, że są to sady zaczerpnięte od innych np. od osób starszych. Nawet jeżeli uczniowie podadzą dobrą definicję tolerancji, to popierają ją niewłaściwym przykładem:

„postępowaniem tolerancyjnym wyraża się zachowanie szacunku do poglądów innych ludzi jak i tego, że zachowanie ich odbiega od ściśle określonych norm przyjętych w społeczeństwie. Zachowaniem tolerancyjnym, moim zdaniem, jest takie, że np.: nie naśmiewamy się z koloru skóry innych, z wyglądu, orientacji seksualnej ludzi. Każdy ma prawo postępować wg swojego uznania. Nikt nie ma prawa głośno wyrażać swojej opinii. Nikt nie lubi być krytykowany”

W przyjętej przez autorów badań definicji modelowej brakuje wskazań na elementy takie jak: kultura, socjalizacja, które mogą determinować różnice między ludźmi wymagające wzajemnego poszanowania i akceptacji (wiele zachowań, poglądów, przekonań determinowanych jest kulturowo lub w procesie socjalizacji).

Z dokonanej analizy odpowiedzi uczniów pojęcia tolerancji wysuwają się następujące wnioski:

- 12 z pośród 18 udzielonych odpowiedzi opisuje tolerancję poprzez akceptację, mimo iż definicja modelowa wyraźnie temu zaprzeczała.
- Definicje mają charakter opisowy, sytuacyjny, w większości powołują się na konkretne przykłady zachowań tolerancyjnych.
- Definicja modelowa jest zbyt wąska, ponieważ odnosi się wyłącznie do poglądów i zachowań. W większości przypadków (podanych definicji uczniowskich)

mamy do czynienia z właśnie takim rozumieniem pojęcia „tolerancja”. Wynikać może to stąd, iż tolerancja nie jest w tych definicjach postawą tylko pewnym stanem świadomości umysłu.

Po reinterpretacji dostępnych wyników badań można, jak się wydaje, zauważyć, że **definicja tolerancji powinna być poszerzona** o: cechy ludzkie, osobowość, charakter – tego co się składa na szeroko rozumiane funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie i małych grupach społecznych. Definicja tolerancji powinna być obiektywna, pozbawiona wartościowania.

III. Proponowana (poszerzona) definicja tolerancji

TOLERANCJA – termin stosowany w socjologii, badaniach nad kulturą i religią. Tolerancja traktowana jest jako jedna z podstawowych wartości ogólnoludzkich.

„Tolerancja wpisuje się w osobowość i charakter człowieka, jest wyrazem zinternalizowanych oczekiwań społecznych. Jest postawą determinowaną społecznie i kulturowo w zależności od tego jakie normy i wartości dominują w danym społeczeństwie i grupach odniesienia².”

„Tolerancja to w mowie potocznej i naukach społecznych postawa społeczna i osobista odznaczająca się poszanowaniem poglądów, zachowań i cech innych ludzi, a także ich samych.

- Tolerancja nie oznacza akceptacji (por. łac. *acceptatio* – przyjmować, sprzyjać) czyjegoś zachowania czy poglądów. Wręcz przeciwnie, tolerancja to poszanowanie czyichś zachowań lub poglądów mimo że nam się one nie podobają. Akceptacja to: aprobata, formalna zgoda na coś, pogodzenie się z czymś czego nie można zmienić, uznanie czyichś cech, czyjegoś postępowania za zgodne z oczekiwaniami³
- Tolerancja jest postawą, która umożliwi otwartą dyskusję. Bez tej postawy dyskusja zamienia się albo w zwykłą sprzeczkę, albo prowadzi do aktów agresji.
- Tolerancja uznawana jest za podstawę społeczeństwa otwartego i demokracji.
- Tolerancja ma też granice: dotyczy to postaw, które sprzeciwiają się tolerancji.⁴

Szacunek ten przybiera formy wyrozumiałości i życzliwości dla tego, co nie musi być naszym udziałem, ale co cieszy się naszą akceptacją istnienia w imię demokratycznej wolności.

Zaznaczmy tylko, że bezgraniczna tolerancja nie jest lepsza od braku tolerancji w ogóle. Wiadomo, że nie możemy tolerować nietolerancji, przemocy, głupoty, nałogów szkodzących innym ludziom, bezczelności itp. Tolerancja to harmonia w różności. Wynika z wiedzy, otwartości, komunikacji, wolności myśli, sumienia, wiary. Tolerancja nie jest ustępowaniem, ani poddawaniem się.

² Definicja napisana na podstawie: *Słownik języka polskiego*; tom 3; PWN Warszawa 1981; *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1997; *Słownik wyrazów obcych*, PWN Warszawa 1997; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, tom 11, PWN Warszawa 1967; www.wikipedia.pl.

³ *Słownik Języka polskiego PWN*.

⁴ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Tolerancja%28socjologia%29>.

Inne definicje tolerancji

Tolerancja to niewywieranie przymusu. (J. Locke)

Tolerancja jest wtedy, gdy nie czynię wbrew, chociaż czyjeś opinie, czy zachowania nie odpowiadają mi, sprawiają przykrość. Mam siłę, by im przeszkodzić, ale nie czynię tego, bo uznaje uprawnienia ludzi do tych zachowań. (J. Keller)

Znosić cierpliwie to, czego nie lubimy, potępiamy – to tolerancja. (Z. Szawarski, *Rozmowy o etyce*)

Wtedy uprawiamy tolerancję, kiedy pozwalamy komuś robić coś, co któremuś z naszych celów przeszkadza. (T. Kotarbiński)

Tolerancja – system twierdzeń, reguł i zasad, które są maksymalnie nie dyskryminujące i maksymalnie odporne na podejrzliwość. (R. Legutko)

Tolerancja to gotowość szanowania ideałów innych ludzi tak, jak własnych. (R.M. Hoare – liberał)

IV. Proponowane metody dydaktyczne

Okazją do ustalenia jednej spójnej, szerokiej definicji tolerancji jest zaproponowanie uczniom wspólnych warsztatów.

Wybór tej, a nie innej metody prowadzenia zajęć podyktowany jest ich specyfiką, która wykorzystuje zachodzące w grupie procesy do nauczenia umiejętności psychospołecznych.

Definiowanie pojęć, szczególnie tak trudnych jak *tolerancja* wymaga odpowiedniego zaprojektowania procesu dydaktycznego tak, aby jak najlepiej przekazać słuchaczom znaczenia które w sobie kryje.

Ponieważ warsztaty zakładają aktywny udział młodzieży w zajęciach przy jednoczesnym zminimalizowaniu tradycyjnych sposobów nauczania i przekazywania wiedzy, dają one – jak się wydaje – gwarancję sukcesu edukacyjnego.

Zajęcia warsztatowe z zakresu definiowania pojęć „trudnych” dają szansę uczniom na uczenie się przez własne doświadczenie, osobiste zaangażowanie w proces edukacyjny oraz możliwość konfrontowania własnych poglądów z wiedzą i doświadczeniem innych uczestników warsztatów. Warsztaty angażują uczniów, mobilizując ich do aktywnego uczestnictwa, a nie biernego przyswajania wiedzy przedstawianej przez nauczyciela.

Celem warsztatów jest zrozumienie pojęcia tolerancja umiejscowionego w systemie pojęć zbliżonych i powiązanych z pojęciem głównym.

Celem ogólnym zajęć jest zapoznanie uczniów z terminem tolerancja, nauczenie ich odróżniania pojęcia tolerancji od akceptacji.

Cele operacyjne:

1. Uczeń wie:

- jak odróżnić tolerancję od akceptacji;
- w jakich sytuacjach hipotetycznych można mieć do czynienia z zachowaniami tolerancyjnymi;
- że pojęcie tolerancji powinno być wolne od wartościowań.

2. Uczeń zna synonimy słowa „tolerancja” (i pochodnych) oraz potrafi:

- zapamiętać wszystkie ważne informacje, które przedstawia się w związku ze znaczeniem słowa „tolerancja”;

- odróżnić zachowania tolerancyjne od zachowań wyrażających tylko akceptację;

3. Uczeń umie:

- przytoczyć przykłady zachowań tolerancyjnych;
- odróżnić zachowania tolerancyjne od zachowań wyrażających akceptację;
- przytoczyć definicję słowa „tolerancja”;
- posługiwać się definicją „tolerancji”.

Warsztaty będą się odbywały cyklicznie. Łącznie zostaną przeprowadzone 4 spotkania warsztatowe dotyczące:

- Projektowania sytuacji/zachowań wymagających postawy tolerancyjnej. (zadanie 1)
- Konflikty poznawcze a tolerancja, czyli jak sytuacja może determinować nasze postawy. Zajęcia poświęcone zagadnieniom postawy oraz modyfikacji zachowań pod wpływem określonych czynników. (zadanie 2)
- Sympatia a antypatia, a ich wpływ na postawy ludzi. (zadanie 3).
- Społecznie akceptowane postawy i zachowania. Debata oksfordzka mająca na celu zdiagnozowania postaw uczniów względem negatywnie/pozytywnie ocenianych zjawisk społecznych. (zadanie 4).

Zadanie 1

Przedstawienie przez prowadzącego definicji tolerancji i akceptacji oraz synonimów tych słów, w drugiej części warsztaty, na których uczniowie będą mieli za zadanie zaprojektowanie sytuacji, które wymagać będą zachowań tolerancyjnych. Po prezentacji scenek rodzajowych, przechodzimy do debaty, na temat tolerancji i akceptacji w zaprezentowanych przykładach: Czy to był wyraz tolerancji jako postawy, czy była to tylko akceptacja?

Zadanie 2

Zajęcia wykorzystujące: metody aktywizujące, tworzenie wyzwań, konflikty poznawcze, różne punkty widzenia na daną sprawę.

Przedstawienie definicji postawy według Eliota Aronsona i Stanisława Miki.

POSTAWA – to trwała (utrzymująca się przez dłuższy czas) ocena – pozytywna lub negatywna – ludzi, obiektów i pojęć, reakcja na coś. (Aronson Eliot, *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, s. 313)

Na postawę składają się:

- komponent emocjonalny (to, co czujemy, reakcje emocjonalne wobec przedmiotów),
- komponent poznawczy (to, co myślimy, myśli i przekonania o podmiocie postawy),
- komponent behawioralny (to, co robimy działania, zachowania wobec przedmiotu).

Postawy możemy ująć według następujących wymiarów, definiowanych przez Stanisława Mikę jako:

- „znak postawy: pozytywny, negatywny, neutralny;
- siła: głębokość stosunku, jak bardzo coś kochasz lub nienawidzisz;
- treść przedmiotowa: różnice związane z tym, co jest przedmiotem postawy;
- złożoność postawy: na ile są rozwinięte poszczególne komponenty postawy;
- zawartość: zgodność między trzema komponentami pod względem znaku i siły;

- stopień powiązania: danej postawy z innymi postawami;
- trwałość;
- stopień internalizacji postawy: motor działania, stopień uwewnętrznienia, na ile wynika z wnętrza;
- dostępność postawy: siła związku między obiektami i oceną tego obiektu, mierzona czasem, w jakim ludzie potrafią odpowiedzieć, co czują, im bardziej dostępna tym szybciej reagujemy.⁵

Zakładamy, że postawy są nabywane i modyfikowane w trakcie nauki, dlatego też można na nie wpływać projektując odpowiednio proces dydaktyczny.

Przykład: Przedstawiamy uczniom konkretną sytuację (opis), albo prezentujemy film, który ma wzbudzić w uczniach postawy (tolerancji, nietolerancji). Po poznaniu ich opinii dzielimy uczniów na dwie grupy, tych którzy prezentowali postawę tolerancyjną i nietolerancyjną. Grupie osób nietolerancyjnych przedstawiamy drugi film, albo sytuację, które ujmują prezentowane wcześniej zjawisko z innej strony. Zakładamy, iż zaprezentowany materiał zmobilizuje uczniów do przemyślenia swojej wcześniejszej postaw. Pokaże prezentowane zjawisko w innym kontekście sytuacyjnym, determinując zmianę postawy z nietolerancyjnej na tolerancyjną.

Zadanie 3

Uczniowie mają wskazać w odniesieniu do osób, które znają, nie ujawnionych z imienia i z nazwiska te cechy, które są przez nich negatywnie odbierane. Taka sytuacja wyeliminuje ewentualne negatywne skojarzenia bądź konflikty.

Prezentują to na forum klasy. Próba odpowiedzi przez uczniów na następujące pytania:

- Czy to są cechy, które determinują ich negatywny stosunek do drugiej osoby?
- Czy dostrzegają inne cechy partnera/partnerki, które mogą eliminować negatywne cechy wskazane wcześniej przez ucznia.
- Sympatia vs. Antypatia a tolerancja. Jak nasze „uczucia” modyfikują zachowania?

Zadanie 4

Debata oxfordzka, wymiana opinii na temat nudystów na publicznej plaży.

- Czy kiedyś spotkali się z osobami opalającymi się nago na publicznej plaży? – wyjść od tego pytania przed podziałem na dwie opozycyjne strony.
- Jak odnoszą się do kobiet opalających się topless? Dlaczego jedni mają prawo do opalania się nago, a inni nie? – Argumentacja
- Jeżeli je akceptują, a nie akceptują nudystów to skąd ta niekonsekwencja?
- Czy ludzie mają prawo opalać się nago w miejscu publicznym? Jeżeli nie, to dlaczego?
- Z czego wynikają ich potrzeby?
- Czy byliby w stanie położyć się obok osób opalających się nago?
- Czy podjęliby rozmowę, gdyby zostali zagabnięci?

Uwaga: Zbadanie – po zakończeniu warsztatów – jak uczniowie rozumieją pojęcie „tolerancja”, jakie inne pojęcia są z nim związane wskaże nam, czy osiągnęliśmy zamierzone cele.

⁵ Mika S., *Psychologia społeczna*, PWN Warszawa 1981, s.114-121.

Podsumowanie

Nauczanie tak samo jak i uczenie się są indywidualną sprawą każdego z nas. Nie da się tych dwóch procesów ująć w jakikolwiek konkretny model lub też schemat postępowania.

Sukces edukacyjny, zarówno nauczyciela jak i ucznia, któremu przekazywana jest wiedza i który także samodzielnie ją zdobywa, zależy od wielu czynników, zarówno tych społecznych, jak i sytuacyjnych.

Konstruowanie odpowiednich scenariuszy zajęć, zwłaszcza w obszarach tematycznych związanych z definiowaniem i rozumieniem pojęć naukowych lub słownikowych wymaga starannego przemyślenia procesu edukacyjnego, przede wszystkim zaś określenia celu, dla którego zajęcia są prowadzone.

W przypadku zajęć poświęconych definiowaniu pojęć dość abstrakcyjnych, a takim pojęciem jest niewątpliwie pojęcie tolerancji, konieczne jest odpowiednie zaangażowanie uczestników zajęć, które umożliwi im – jak się wydaje – „empatyczne” zrozumienie pojęcia będącego przedmiotem zajęć. Wprowadzenie w schemat lekcji ćwiczeń warsztatowych umożliwiających uczestnikom aktywny udział w zajęciach oraz wyznaczanie/kreowanie znaczenia dla przedmiotowego słowa pobudza nie tylko ich aktywność i ciekawość, ale także, dzięki odniesieniom do konkretnych przykładów podawanych przez prowadzącego i grupę, umożliwi – jak sądzimy – krytyczną analizę własnych myśli, postaw i wyobrażeń.

Odpowiednio zaprojektowane warsztaty, które „poprowadzą” ucznia od projektowania zachowań wymagających postawy tolerancyjnej, poprzez ujawnienie przez prowadzącego konfliktów poznawczych oraz roli sympatii i antypatii w kreowaniu postaw, po społecznie akceptowane wzory postaw i zachowań, pozwolą uczniom zrozumieć nietrafność dotychczasowego rozumienia słowa „tolerancja”. Co więcej pozwolą im zrozumieć i poczuć różnice między tolerancją a akceptacją, a także wskażą cały zakres definiowanego pojęcia.

Piotr Dytko, Anna Radłowska, Maciej Stobiński

Rozumienie pojęć przez studentów pierwszego roku politologii

Opis grupy

Próbie badawczą stanowili studenci pierwszego roku studiów dziennych politologii na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Wszyscy badani zdawali „nową maturę” z wiedzy o społeczeństwie, w związku z czym prowadzący badanie założyli, że powinni oni posiadać przynajmniej ogólną wiedzę o podstawowych pojęciach politologicznych. Wielkość próby wynosiła 34 osoby, podzielone na dwie grupy.

Opis badań

Badanie zostało przeprowadzone na tydzień przed zajęciami merytorycznymi dotyczącymi samorządu terytorialnego. Dzięki braku wcześniejszej informacji o zamiarze przeprowadzenia badania, zredukowano niepewność, iż poddani badaniu studenci, aby lepiej w nim wypaść, mogą się wcześniej dodatkowo przygotować.

We wstępnym etapie badania studenci zostali poproszeni o przedstawienie własnego rozumienia pojęcia samorząd terytorialny, w oparciu o dotychczas zdobytą wiedzę. Badani zostali poinformowani, że ich odpowiedzi nie będą oceniane. Została im również zapewniona pełna anonimowość. Dzięki temu nie doszło do prób porozumiewania się, zaś odpowiedzi studentów przedstawiły rzeczywisty poziom ich wiedzy.

Na udzielenie odpowiedzi pisemnej wyznaczono dziesięć minut i dla wszystkich studentów ta ilość czasu okazała się wystarczająca (zdecydowana większość skończyła wcześniej). Wydaje się zatem, iż czynnik czasu (i ewentualnego stresu z nim związanego) można w badaniu uznać za stałą i w związku z tym pominąć.

Drugim etapem badania była szczegółowa analiza odpowiedzi udzielonych przez studentów. Odpowiedzi zostały porównane z zaproponowaną przez badających odpowiedzią modelową. Następnie wskazane zostały elementy najczęściej powtarzające się w odpowiedziach studentów, oraz elementy błędne i poprawne.

Na podstawie analizy przygotowany został scenariusz zajęć dotyczących samorządu terytorialnego. Metody używane podczas zajęć zostały dostosowane do wniosków płynących z analizy i szeroko oparte o wiedzę już posiadaną przez studentów. Nastawione były na utrwalanie elementów poprawnych, które pojawiły się w odpowiedziach i wyeliminowanie niepoprawnych skojarzeń, a także wprowadzenie nowych elementów pojęcia, zgodnie z odpowiedzią modelową.

Etapem finalnym było sprawdzenie skuteczności przyjętych metod nauczania w drodze powtórnego badania sprawdzającego jak zmieniła się wiedza studentów po odbytych zajęciach. Badanie kontrolne odbyło się w jednej grupie dwa tygodnie po zajęciach, w drugiej natomiast – 4 tygodnie po zajęciach.

Uzasadnienie wyboru pojęcia „samorząd terytorialny”

Pojęcie samorządu terytorialnego zostało wybrane z kilku powodów. Po pierwsze powinno być studentom politologii (także I roku) znane, przynajmniej w bardzo ogólnym stopniu. Po drugie, ze względu na swoją niejednoznaczność, pojęcie to może być potocznie bardzo różnie rozumiane. Wynika stąd niewątpliwie trudność jednoznacznego zdefiniowania tego pojęcia z zaakcentowaniem jego najważniejszych elementów – w sposób wyczerpujący, a jednocześnie naukowy, a nie potocz-

ny i przykładowy. Efektem niejednoznaczności jest również duże prawdopodobieństwo pojawienia się błędów w potocznym rozumieniu pojęcia. Pojęcie samorządu terytorialnego nie jest także nadmiernie abstrakcyjne, dotyczy konkretnej i znanej rzeczywistości.

Badanie rozumienia przez studentów pojęcia „samorząd terytorialny”

Odpowiedź modelowa

Ze względu na wielość definicji samorządu, odpowiedź modelowa została stworzona przez badających i jest syntezą najpopularniejszych ujęć pojęcia.

SAMORZĄD TERYTORIALNY to grupy społeczne wyodrębniane w oparciu o kryterium terytorialne i ich reprezentacja, które zostały powołane przez przepisy prawa w celu sprawowania funkcji administracji publicznej w formach zdecentralizowanych.

Odpowiedzi studentów

Poniżej przedstawiono odpowiedzi studentów, których udzielili we wstępnym etapie naszych badań.

SAMORZĄD TERYTORIALNY to...⁶

- 1) organ państwowy, który sprawuje realną władzę w danym regionie.
- 2) forma rządów na danym terytorium podlegająca władzy państwa. Podejmuje decyzje dotyczące danego terenu, przykładowo w jaki sposób wykorzystać fundusze przyznane przez państwo.
- 3) gmina/ województwo/ powiat, który na zasadzie samorządności może ma uprawnienia, ma pewne zadania od rządu oraz zadania, które sam wykonuje. Na poziomie gminy władzą wyk. jest prezydent/ burmistrz/ wójt, który stoi na czele rady miasta. Dalej... marszałek, sejmik.
- 4) polityczny organ władzy działający na konkretnym terytorium określonego państwa. Jest on niezależny od władzy centralnej, lecz tylko w pewnym określonym zakresie. Można powiedzieć, że jest to pewnego rodzaju autonomia mająca na celu lepsze zarządzanie danym obszarem.
- 5) wybierana w wyborach powszechnych struktura państwa, działająca lokalnie i podejmująca decyzje dot. terenu i społeczności, które znajdują się w zasięgu władzy samorządu. Zakres władzy jest ściśle określony ustawą i może być modyfikowany przez władzę centralną.
- 6) wybierany w demokratycznych, 5-cio przymiotnikowych wyborach, spośród mieszkańców danego regionu; reprezentuje mieszkańców okr. terenu; podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina, kolejne w szczeblach są powiat i województwo; na czele gminy stoi burmistrz lub wójt, decyzje podejmuje w oparciu o Radę Gminy, analogicznymi instytucjami są Rada Powiatu i Sejmik Wojewódzki.
- 7) organ państwowej władzy lokalnej administrujący poszczególnymi jednostkami terytorialnymi (gminy, powiaty, województwa), podejmujący decyzje w sprawach infrastruktury, inwestycji, w sprawach społeczno-komunalnych, itp.

⁶ Zachowano oryginalną pisownię badanych.

- 8) władze lokalne wybierane w wyborach powszechnych na 4 lata. Jest to najmniejsza jednostka aparatu państwowego, podejmująca decyzje dotyczące najmniejszej jednostki terytorialnej.
- 9) organy przedstawicielskie administracji rządowej. Jak nazwa wskazuje, działają na danym terytorium, np. w gminie, powiecie. Składają się one z organów wykonawczych i przedstawicielskich, które są poddawane kontroli ze strony urzędów wojewódzkich. Samorządy mają czteroletnią kadencję i w czasie jej trwania wykonują ważne zadania społeczne, infrastrukturalne, zdrowotne czy oświatowe na swoim terenie.
- 10) władza lokalna, regulująca funkcjonowanie danej jednostki terytorialnej (np. gminy, powiatu). Jest organem władzy państwowej o pewnej autonomii rządzenia.
- 11) lokalne władze, które mają wpływ na decyzje dotyczące tylko ich okolic, zajmują się sprawami na które władze centralne raczej nie mają czasu, takie jak np. zamknięcie czy otwarcie jakiejś szkoły, czy renowacji zabytków itd., a tak właściwie to tylko nikomu nie potrzebna armia urzędników.
- 12) zbiór organów, instytucji, które regulują życie na określonym terytorium kraju, przede wszystkim gmina, powiat, równocześnie podlegając wyżej postawionym instytucjom państwowym
- 13) pewien organ władzy na pewnym terytorium. Podobne do gminy czy powiatu. Podlega władzy państwowej. Jest wybierany przez mieszkańców danego terytorium.
- 14) organ władzy o zasięgu terytorialnym, wybierany przez społeczność danego terytorium/ obszaru. Jest podległy władzy państwowej. Zajmuje się ściśle określonymi zadaniami.
- 15) jednostka władzy w państwie odpowiedzialna za reprezentowanie państwa na jego określonym terytorium. Podporządkowana jest wyższym organom władzy.
- 16) organizacja, która w imieniu państwa władzy centralnej zajmuje się zarządzaniem, administrowaniem spraw dotyczących mniejszego, wydzielonego obszaru państwa, np. gminy, powiatu. Wybierany w wyborach samorządowych.
- 17) forma organu państwowego posiadającego szerokie uprawnienia na określonej jednostce terytorialnej. Funkcjonowanie samorządu związane jest z decentralizacją władzy państwowej.
- 18) organ przedstawicielski, w którego skład wchodzi osoby wybrane w wyborach powszechnych; zarządza on daną jednostką podziału terytorialnego kraju.
- 19) organ administracji lokalnej, legitymowany poparciem w wyborach samorządowych, sprawujący władzę zarówno ustawodawczą jak i wykonawczą na szczeblu terytorialnym. Podmiotami działań samorządu są podlegające pod dany okręg tereny (wg obowiązującego podziału administracyjnego).
- 20) organ władzy państwowej sprawujący rządy polityczne na małym terytorium np. w gminie.
- 21) władza lokalna; jego skład wyłaniany jest w ramach demokratycznego głosowania obywateli zamieszkujących dane terytorium; w zakres kompetencji samorządu ter. wchodzi m.in. zarządzanie nim, dbałość o wygląd i warunki panujące w placówkach, jak i terenach należących do tej jednostki terytorialnej; zakres

kompetencji nie może wychodzić ponad prawo i kompetencje organów wyższych.

- 22) organ władzy lokalnej zajmujący się zarządzaniem na danym terytorium oraz wykonywaniem decyzji podjętych na wyższych szczeblach.
- 23) organ władzy państwowej, organizowany w ramach wyborów powszechnych na terenie gminy, powiatu przez obywateli zamieszkujących w danym regionie kraju; zajmuje się organizacją życia publicznego obywateli.
- 24) organ władzy sprawujący władzę na określonym terytorium, wybierany w wyborach samorządowych przez mieszkańców danego terytorium (w tym przypadku powiatu) w jego skład wchodzi przedstawiciele partii wybrani przez wyborców.
- 25) przedstawicielstwo obywateli danego rejonu, radni wybierani przez ogół społeczeństwa lokalnego.
- 26) struktura organizacyjna, nie podlegająca władzy państwowej, stworzona w celu rozwiązywania kwestii polityki i interesów lokalnych, a także zawiadywania ośrodkami służby publicznej. Działa on oczywiście w ściśle określonej jednostce terytorialnej i w zależności czy jest to gmina, powiat czy województwo posiada różne kompetencje i obowiązki.
- 27) samorządny szczebel władzy o zasięgu lokalnym, ma pewne uprawnienia ustawodawcze i wykonawcze nie wchodzące w kompetencje władz centralnych.
- 28) samorządna władza lokalna, której możliwości ustawodawcze oraz wykonawcze nie wchodzą w kompetencje władz centralnych. Jest ona wybierana w wyborach bezpośrednich.
- 29) samodzielna jednostka organizacyjna na danym terytorium, która w niewielkim tylko stopniu podlega władzy centralnej. Zarządza i stanowi on regulacje prawne na danym obszarze jurysdykcyjnym.
- 30) wszelkie instytucje państwowo-administracyjne działające na szczeblu lokalnym. Instytucje te wykazują dużą samodzielność.
- 31) jest to organ władzy państwowej, funkcjonujący na określonym terytorium, zgodny z podziałem administracyjnym przyjętym przez dane państwo. w związku z tym jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce są gminy, powiaty (skupiające gminy) i województwa (skupiające powiaty). Samorząd terytorialny może podejmować decyzje określone przez konstytucję państwa i nie może przejmować uprawnień władzy centralnej.
- 32) organ administracji lokalnej, zajmujący się sprawami danego obszaru (miasta, gminy), wypełniający funkcje określone w konstytucji RP, wybierany przez mieszkańców konkretnego obszaru, nad którym sprawować ma władzę, co 4 lata w wyborach powszechnych. Jego działalność finansowana jest z budżetu RP.
- 33) pewnego rodzaju jednostka administracyjna, w skład której wchodzi osoby wybrane na drodze wolnych i powszechnych wyborów. Samorząd ten ma na celu dbanie o interesy i dobro mieszkańców zamieszkujących dany obszar.
- 34) wybierana przez mieszkańców rada gminy, mająca na celu rozdysponowanie środków podług aktualnych potrzeb.

Elementy pojęcia powtarzające się w wypowiedziach studentów

Pierwszą częścią analizy odpowiedzi studentów było wskazanie na elementy powtarzające się w wypowiedziach. Na tym etapie analizy, prowadzących badanie nie interesowało czy dana odpowiedź jest poprawna, czy niepoprawna, zgodna czy

niezgodna z przyjętym modelem. Podstawowym kryterium było to, jak często dana odpowiedź pojawiała się w wypowiedziach studentów.

1. Samorząd terytorialny (właściwie: jego organy) jest wyłaniany w wyniku wyborów (w sumie 16 odpowiedzi):

wybijana w wyborach powszechnych struktura państwa, działająca lokalnie i podejmująca decyzje dot. terenu i społeczności, które znajdują się w zasięgu władzy samorządu. Zakres władzy jest ściśle określony ustawą i może być modyfikowany przez władzę centralną

wybijany w demokratycznych, 5-cio przymiotnikowych wyborach, spośród mieszkańców danego regionu; reprezentuje mieszkańców okr. terenu; podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina, kolejne w szczeblach są powiat i województwo; na czele gminy stoi burmistrz lub wójt, decyzje podejmuje w oparciu o Radę Gminy, analogicznymi instytucjami są Rada Powiatu i Sejmik Wojewódzki.

władze lokalne wybierane w wyborach powszechnych na 4 lata. Jest to najmniejsza jednostka aparatu państwowego, podejmująca decyzje dotyczące najmniejszej jednostki terytorialnej.

pewien organ władzy na pewnym terytorium. Podobne do gminy czy powiatu. Podlega władzy państwowej. **Jest wybierany przez mieszkańców danego terytorium.**

organ władzy o zasięgu terytorialnym, **wybijany przez społeczność danego terytorium/obszaru**. Jest podległy władzy państwowej. Zajmuje się ściśle określonymi zadaniami

organizacja, która w imieniu państwa władzy centralnej zajmuje się zarządzaniem, administrowaniem spraw dotyczących mniejszego, wydzielonego obszaru państwa, np. gminy, powiatu. **Wybijany w wyborach samorządowych,**

Organ przedstawicielski, w którego skład wchodzi osoby wybrane w wyborach powszechnych; zarządza on daną jednostką podziału terytorialnego kraju.

Organ administracji lokalnej, **legitymowany poparciem w wyborach samorządowych**, sprawujący władzę zarówno ustawodawczą jak i wykonawczą na szczeblu terytorialnym. Podmiotami działań samorządu są podlegające pod dany okręg tereny (wg obowiązującego podziału administracyjnego).

Władza lokalna; **jego skład wyłaniany jest w ramach demokratycznego głosowania obywateli zamieszkujących dane terytorium**; w zakres kompetencji samorządu ter. wchodzi m.in. zarządzanie nim, dbałość o wygląd i warunki panujące w placówkach, jak i terenach należących do tej jednostki terytorialnej; zakres kompetencji nie może wychodzić ponad prawo i kompetencje organów wyższych.

Organ władzy państwowej, **organizowany w ramach wyborów powszechnych** na terenie gminy, powiatu przez obywateli zamieszkujących w danym regionie kraju; zajmuje się organizacją życia publicznego obywateli.

Organ władzy sprawujący władzę na określonym terytorium, **wybijany w wyborach samorządowych przez mieszkańców danego terytorium** (w tym przypadku powiatu) w jego skład wchodzi przedstawiciele partii wybrani przez wyborców.

Przedstawicielstwo obywateli danego rejonu, **radni wybierani przez ogół społeczeństwa lokalnego.**

Samorządna władza lokalna, której możliwości ustawodawcze oraz wykonawcze nie wchodzą w kompetencje władz centralnych. **Jest ona wybierana w wyborach bezpośrednich.**

Organ administracji lokalnej, zajmujący się sprawami danego obszaru (miasta, gminy), wypełniający funkcje określone w konstytucji RP, **wyberani przez mieszkańców konkretnego obszaru, nad którym sprawować ma władzę, co 4 lata w wyborach powszechnych.** Jego działalność finansowana jest z budżetu RP.

Pewnego rodzaju jednostka administracyjna, w skład której wchodzi osoby **wybrane na drodze wolnych i powszechnych wyborów.** Samorząd ten ma na celu dbanie o interesy i dobro mieszkańców zamieszkujących dany obszar.

Wyberana przez mieszkańców rada gminy, mająca na celu rozdysponowanie środków podług aktualnych potrzeb.

2. Samorząd terytorialny jako element struktury państwa (w sumie 12 odpowiedzi): **forma organu państwowego** posiadającego szerokie uprawnienia na określonej jednostce terytorialnej. Funkcjonowanie samorządu związane jest z decentralizacją władzy państwowej.

organ państwowy, który sprawuje realną władzę w danym regionie.

wyberana w wyborach powszechnych **struktura państwa,** działająca lokalnie i podejmująca decyzje dot. terenu i społeczności, które znajdują się w zasięgu władzy samorządu. Zakres władzy jest ściśle określony ustawą i może być modyfikowany przez władzę centralną.

organ państwowej władzy lokalnej administrujący poszczególnymi jednostkami terytorialnymi (gminy, powiaty, województwa), podejmujący decyzje w sprawach infrastruktury, inwestycji, w sprawach społeczno- komunalnych, itp.

władze lokalne wybierane w wyborach powszechnych na 4 lata. Jest to **najmniejsza jednostka aparatu państwowego, podejmująca decyzje dotyczące najmniejszej jednostki terytorialnej.**

władza lokalna, regulująca funkcjonowanie danej jednostki terytorialnej (np. gminy, powiatu). Jest **organem władzy państwowej** o pewnej autonomii rządzenia.

jednostka władzy w państwie odpowiedzialna za reprezentowanie państwa na jego określonym terytorium. Podporządkowana jest wyższym organom władzy.

Organ władzy państwowej sprawujący rządy polityczne na małym terytorium np. w gminie.

Organ władzy państwowej, organizowany w ramach wyborów powszechnych na terenie gminy, powiatu przez obywateli zamieszkujących w danym regionie kraju; zajmuje się organizacją życia publicznego obywateli.

Organ władzy sprawujący władzę na określonym terytorium, wybierany w wyborach samorządowych przez mieszkańców danego terytorium (w tym przypadku powiatu) w jego skład wchodzi przedstawiciele partii wybrani przez wyborców.

Wszelkie instytucje państwowo-administracyjne działające na szczeblu lokalnym. Instytucje te wykazują dużą samodzielność.

Jest to organ władzy państwowej, funkcjonujący na określonym terytorium, zgodny z podziałem administracyjnym przyjętym przez dane państwo. W związku z tym jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce są gminy, powiaty (skupiające gminy) i województwa (skupiające powiaty). Samorząd terytorialny może podejmować decyzje określone przez konstytucję państwa i nie może przejmować uprawnień władzy centralnej.

3. Samorząd terytorialny podejmuje decyzje i działania lokalne (dotyczące danej jednostki administracyjnej) (w sumie 28 odpowiedzi)

organ państwowy, który **sprawuje realną władzę w danym regionie**.

forma rządów na danym terytorium podlegająca władzy państwa. **Podejmuje decyzje dotyczące danego terenu**, przykładowo w jaki sposób wykorzystać fundusze przyznane przez państwo.

polityczny organ władzy **działający na konkretnym terytorium określonego państwa**. Jest on niezależny od władzy centralnej, lecz tylko w pewnym określonym zakresie. Można powiedzieć, że jest to pewnego rodzaju autonomia mająca na celu lepsze zarządzanie danym obszarem.

wybijana w wyborach powszechnych struktura państwa, **działająca lokalnie i podejmująca decyzje dot. terenu i społeczności, które znajdują się w zasięgu władzy samorządu**. Zakres władzy jest ściśle określony ustawą i może być modyfikowany przez władzę centralną.

forma organu państwowego posiadającego **szerokie uprawnienia na określonej jednostce terytorialnej**. Funkcjonowanie samorządu związane jest z decentralizacją władzy państwowej.

organy przedstawicielskie administracji rządowej. Jak nazwa wskazuje, **działają na danym terytorium**, np. w gminie, powiecie. Składają się one z organów wykonawczych i przedstawicielskich, które są poddawane kontroli ze strony urzędów wojewódzkich. Samorządy mają czteroletnią kadencję i w czasie jej trwania wykonują ważne zadania społeczne, infrastrukturalne, zdrowotne czy oświatowe na swoim terenie.

władza lokalna, **regulująca funkcjonowanie danej jednostki terytorialnej** (np. gminy, powiatu). Jest organem władzy państwowej o pewnej autonomii rządzenia.

lokalne władze, które mają wpływ na decyzje dotyczące tylko ich okolic, zajmują się sprawami na które władze centralne raczej nie mają czasu, takie jak np. zamknięcie czy otwarcie jakiejś szkoły, czy renowacji zabytków itd., a tak właściwie to tylko nikomu nie potrzebna armia urzędników.

zbiór organów, instytucji, **które regulują życie na określonym terytorium kraju**, przede wszystkim gmina, powiat, równocześnie podlegając wyżej postawionym instytucjom państwowym.

pewien organ władzy na pewnym terytorium. Podobne do gminy czy powiatu. Podlega władzy państwowej. Jest wybierany przez mieszkańców danego terytorium.

organ władzy **o zasięgu terytorialnym**, wybierany przez społeczność danego terytorium/ obszaru. Jest podległy władzy państwowej. Zajmuje się ściśle określonymi zadaniami.

jednostka władzy w państwie odpowiedzialna za reprezentowanie państwa **na jego określonym terytorium**. Podporządkowana jest wyższym organom władzy.

organizacja, która w imieniu państwa władzy centralnej **zajmuje się zarządzaniem, administrowaniem spraw dotyczących mniejszego, wydzielonego obszaru państwa, np. gminy, powiatu**. Wybierany w wyborach samorządowych.

organ przedstawicielski, w którego skład wchodzi osoby wybrane w wyborach powszechnych; **zarządza on daną jednostką podziału terytorialnego kraju**.

organ administracji lokalnej, legitymowany poparciem w wyborach samorządowych, **sprawujący władzę zarówno ustawodawczą jak i wykonawczą na szczeblu terytorialnym**. Podmiotami działań samorządu są podlegające pod dany okręg tereny (wg obowiązującego podziału administracyjnego).

organ władzy państwowej **sprawujący rządy polityczne na małym terytorium np. w gminie**.

władza lokalna; jego skład wyłaniany jest w ramach demokratycznego głosowania obywateli zamieszkujących dane terytorium; w zakres kompetencji samorządu ter. wchodzi m.in. zarządzanie nim, dbałość o wygląd i warunki panujące w placówkach, jak i terenach należących do tej jednostki terytorialnej; zakres kompetencji nie może wychodzić ponad prawo i kompetencje organów wyższych.

organ władzy lokalnej **zajmujący się zarządzaniem na danym terytorium** oraz wykonywaniem decyzji podjętych na wyższych szczeblach.

organ władzy państwowej, organizowany w ramach wyborów powszechnych na terenie gminy, **powiatu przez obywateli zamieszkujących w danym regionie kraju**; zajmuje się organizacją życia publicznego obywateli.

organ władzy **sprawujący władzę na określonym terytorium**, wybierany w wyborach samorządowych przez mieszkańców danego terytorium (w tym przypadku powiatu) w jego skład wchodzi przedstawiciele partii wybrani przez wyborców.

struktura organizacyjna, nie podlegająca władzy państwowej, **stworzona w celu rozwiązywania kwestii polityki i interesów lokalnych**, a także zawiadywania ośrodkami służby publicznej. **Działa on oczywiście w ściśle określonej jednostce terytorialnej** i w zależności czy jest to gmina, powiat czy województwo posiada różne kompetencje i obowiązki.

samorządny szczebel władzy o zasięgu lokalnym, ma pewne uprawnienia ustawodawcze i wykonawcze nie wchodzące w kompetencje władz centralnych.

samorządna władza lokalna, której możliwości ustawodawcze oraz wykonawcze nie wchodzi w kompetencje władz centralnych. Jest ona wybierana w wyborach bezpośrednich.

samodzielna jednostka organizacyjna na danym terytorium, która w niewielkim tylko stopniu podlega władzy centralnej. **Zarządza i stanowi on regulacje prawne na danym obszarze jurysdykcyjnym.**

wszelkie instytucje państwowo-administracyjne **działające na szczeblu lokalnym.** Instytucje te wykazują dużą samodzielność.

Jest to organ władzy państwowej, **funkcjonujący na określonym terytorium, zgodny z podziałem administracyjnym przyjętym przez dane państwo.** w związku z tym jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce są gminy, powiaty (skupiające gminy) i województwa (skupiające powiaty). Samorząd terytorialny może podejmować decyzje określone przez konstytucję państwa i nie może przejmować uprawnień władzy centralnej.

Organ administracji lokalnej, zajmujący się sprawami danego obszaru (miasta, gminy), wypełniający funkcje określone w konstytucji RP, wybierany przez mieszkańców konkretnego obszaru, nad którym sprawować ma władzę, co 4 lata w wyborach powszechnych. Jego działalność finansowana jest z budżetu RP.

Pewnego rodzaju jednostka administracyjna, w skład której wchodzi osoby wybrane na drodze wolnych i powszechnych wyborów. Samorząd ten ma na celu dbanie o interesy i dobro mieszkańców zamieszkujących dany obszar.

4. Samorząd terytorialny utożsamiany z organami samorządu terytorialnego lub jednostką samorządu terytorialnego (w sumie 10 odpowiedzi):

gmina/województwo/powiat, który na zasadzie samorządności może ma uprawnienia, ma pewne zadania od rządu oraz zadania, które sam wykonuje. Na poziomie gminy władzą wyk. jest prezydent/ burmistrz/wójt, który stoi na czele rady miasta. Dalej... marszałek, sejmik.

wybijany w demokratycznych, 5-cio przymiotnikowych wyborach, spośród mieszkańców danego regionu; reprezentuje mieszkańców okr. terenu; **podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina, kolejne w szczeblach są powiat i województwo; na czele gminy stoi burmistrz lub wójt, decyzje podejmuje w oparciu o Radę Gminy, analogicznymi instytucjami są Rada Powiatu i Sejmik Wojewódzki.**

władze lokalne wybierane w wyborach powszechnych na 4 lata. Jest to najmniejsza jednostka aparatu państwowego, podejmująca decyzje dotyczące najmniejszej jednostki terytorialnej.

zbiór organów, instytucji, które regulują życie na określonym terytorium kraju, przede wszystkim gmina, powiat, równocześnie podlegając wyżej postawionym instytucjom państwowym.

pewien organ władzy na pewnym terytorium. Podobne do gminy czy powiatu. Podlega władzy państwowej. Jest wybierany przez mieszkańców danego terytorium.

organ władzy o zasięgu terytorialnym, wybierany przez społeczność danego terytorium/ obszaru. Jest podległy władzy państwowej. Zajmuje się ściśle określonymi zadaniami.

Organ administracji lokalnej, legitymowany poparciem w wyborach samorządowych, sprawujący władzę zarówno ustawodawczą jak i wykonawczą na szczeblu terytorialnym. Podmiotami działań samorządu są podlegające pod dany okręg tereny (wg obowiązującego podziału administracyjnego).

Organ władzy lokalnej zajmujący się zarządzaniem na danym terytorium oraz wykonywaniem decyzji podjętych na wyższych szczeblach.

Samodzielna jednostka organizacyjna na danym terytorium, która w niewielkim tylko stopniu podlega władzy centralnej. Zarządza i stanowi on regulacje prawne na danym obszarze jurysdykcyjnym.

Jest to organ władzy państwowej, funkcjonujący na określonym terytorium, zgodny z podziałem administracyjnym przyjętym przez dane państwo. **W związku z tym jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce są gminy, powiaty (skupiające gminy) i województwa (skupiające powiaty).** Samorząd terytorialny może podejmować decyzje określone przez konstytucję państwa i nie może przejmować uprawnień władzy centralnej.

5. Wyszczególnienie kompetencji, zadań, funkcji samorządu (w sumie 10 odpowiedzi):

forma rządów na danym terytorium podlegająca władzy państwa. Podejmuje decyzje dotyczące danego terenu, **przykładowo w jaki sposób wykorzystać fundusze przyznane przez państwo.**

gmina/ województwo/ powiat, który na zasadzie samorządności może **ma uprawnienia, ma pewne zadania od rządu oraz zadania, które sam wykonuje.** Na poziomie gminy władzą wyk. jest prezydent/ burmistrz/ wójt, który stoi na czele rady miasta. Dalej... marszałek, sejmik.

organ państwowej władzy lokalnej administrujący poszczególnymi jednostkami terytorialnymi (gminy, powiaty, województwa), **podejmujący decyzje w sprawach infrastruktury, inwestycji, w sprawach społeczno- komunalnych, itp.**

organy przedstawicielskie administracji rządowej. Jak nazwa wskazuje, działają na danym terytorium, np. w gminie, powiecie. Składają się one z organów wykonawczych i przedstawicielskich, które są poddawane kontroli ze strony urzędów wojewódzkich. Samorządy mają czteroletnią kadencję i w czasie jej trwania **wykonują ważne zadania społeczne, infrastrukturalne, zdrowotne czy oświatowe na swoim terenie.**

lokalne władze, które mają wpływ na decyzje dotyczące tylko ich okolic, **zajmują się sprawami na które władze centralne raczej nie mają czasu, takie jak np. zamknięcie czy otwarcie jakiejś szkoły, czy renowacji zabytków itd., a tak właściwie to tylko nikomu nie potrzebna armia urzędników.**

Władza lokalna; jego skład wyłaniany jest w ramach demokratycznego głosowania obywateli zamieszkujących dane terytorium; w zakres kompetencji samorządu ter. wchodzi m.in. **zarządzanie nim, dbałość o wygląd i warunki**

panujące w placówkach, jak i terenach należących do tej jednostki terytorialnej; zakres kompetencji nie może wychodzić ponad prawo i kompetencje organów wyższych.

Organ władzy państwowej, organizowany w ramach wyborów powszechnych na terenie gminy, powiatu przez obywateli zamieszkujących w danym regionie kraju; **zajmuje się organizacją życia publicznego obywateli.**

struktura organizacyjna, nie podlegająca władzy państwowej, **stworzona w celu rozwiązywania kwestii polityki i interesów lokalnych, a także zawiadywania ośrodkami służby publicznej.** Działa on oczywiście w ściśle określonej jednostce terytorialnej i w zależności czy jest to gmina, powiat czy województwo posiada różne kompetencje i obowiązki.

Pewnego rodzaju jednostka administracyjna, w skład której wchodzi osoby wybrane na drodze wolnych i powszechnych wyborów. **Samorząd ten ma na celu dbanie o interesy i dobro mieszkańców zamieszkujących dany obszar.**

Wybierana przez mieszkańców rada gminy, **mająca na celu rozdysponowanie środków podług aktualnych potrzeb.**

6. Opis relacji samorząd terytorialny – administracja państwowa (w sumie 14 odpowiedzi)

forma rządów na danym terytorium **podlegająca władzy państwa.** Podejmuje decyzje dotyczące danego terenu, przykładowo w jaki sposób wykorzystać fundusze przyznane przez państwo.

polityczny organ władzy działający na konkretnym terytorium określonego państwa. Jest on **niezależny od władzy centralnej, lecz tylko w pewnym określonym zakresie.** Można powiedzieć, że jest to pewnego rodzaju autonomia mająca na celu lepsze zarządzanie danym obszarem.

organy przedstawicielskie administracji rządowej. Jak nazwa wskazuje, działają na danym terytorium, np. w gminie, powiecie. Składają się one z organów wykonawczych i przedstawicielskich, które są **poddawane kontroli ze strony urzędów wojewódzkich.** Samorzady mają czteroletnią kadencję i w czasie jej trwania wykonują ważne zadania społeczne, infrastrukturalne, zdrowotne czy oświatowe na swoim terenie.

zbiór organów, instytucji, które regulują życie na określonym terytorium kraju, przede wszystkim gmina, powiat, **równocześnie podlegając wyżej postawionym instytucjom państwowym.**

pewien organ władzy na pewnym terytorium. Podobne do gminy czy powiatu. **Podlega władzy państwowej.** Jest wybierany przez mieszkańców danego terytorium.

organ władzy o zasięgu terytorialnym, wybierany przez społeczność danego terytorium/ obszaru. **Jest podległy władzy państwowej.** Zajmuje się ściśle określonymi zadaniami.

jednostka władzy w państwie odpowiedzialna za reprezentowanie państwa na jego określonym terytorium. **Podporządkowana jest wyższym organom władzy**

organizacja, która w imieniu państwa władzy centralnej zajmuje się zarządzaniem, administrowaniem spraw dotyczących mniejszego, wydzielonego obszaru państwa, np. gminy, powiatu. Wybierany w wyborach samorządowych.

Władza lokalna; jego skład wyłaniany jest w ramach demokratycznego głosowania obywateli zamieszkujących dane terytorium; w zakres kompetencji samorządu ter. wchodzi m.in. zarządzanie nim, dbałość o wygląd i warunki panujące w placówkach, jak i terenach należących do tej jednostki terytorialnej; zakres kompetencji nie może wychodzić ponad prawo i kompetencje organów wyższych.

Organ władzy lokalnej zajmujący się zarządzaniem na danym terytorium oraz wykonywaniem decyzji podjętych na wyższych szczeblach.

struktura organizacyjna, nie podlegająca władzy państwowej, stworzona w celu rozwiązywania kwestii polityki i interesów lokalnych, a także zawiadywania ośrodkami służby publicznej. Działa on oczywiście w ściśle określonej jednostce terytorialnej i w zależności czy jest to gmina, powiat czy województwo posiada różne kompetencje i obowiązki.

Samorządny szczebel władzy o zasięgu lokalnym, ma pewne uprawnienia ustawodawcze i wykonawcze nie wchodzące w kompetencje władz centralnych.

Samorządna władza lokalna, której możliwości ustawodawcze oraz wykonawcze nie wchodzą w kompetencje władz centralnych. Jest ona wybierana w wyborach bezpośrednich.

Jest to organ władzy państwowej, funkcjonujący na określonym terytorium, zgodny z podziałem administracyjnym przyjętym przez dane państwo. W związku z tym jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce są gminy, powiaty (skupiające gminy) i województwa (skupiające powiaty). Samorząd terytorialny może podejmować decyzje określone przez konstytucję państwa i nie może przejmować uprawnień władzy centralnej.

7. Wskazanie na podstawy prawne funkcjonowania samorządu terytorialnego (w sumie 3 odpowiedzi)

wybierana w wyborach powszechnych struktura państwa, działająca lokalnie i podejmująca decyzje dot. terenu i społeczności, które znajdują się w zasięgu władzy samorządu. Zakres władzy jest ściśle określony ustawą i może być modyfikowany przez władzę centralną

Jest to organ władzy państwowej, funkcjonujący na określonym terytorium, zgodny z podziałem administracyjnym przyjętym przez dane państwo. W związku z tym jednostkami samorządu terytorialnego w Polsce są gminy, powiaty (skupiające gminy) i województwa (skupiające powiaty). Samorząd terytorialny może podejmować decyzje określone przez konstytucję państwa i nie może przejmować uprawnień władzy centralnej.

Organ administracji lokalnej, zajmujący się sprawami danego obszaru (miasta, gminy), wypełniający funkcje określone w konstytucji RP, wybierany przez mieszkańców konkretnego obszaru, nad którym sprawować ma władzę, co 4 lata w wyborach powszechnych. Jego działalność finansowana jest z budżetu RP.

8. Autonomia/samodzielność cechą samorządu terytorialnego (w sumie 3 odpowiedzi) polityczny organ władzy działający na konkretnym terytorium określonego państwa. Jest on niezależny od władzy centralnej, lecz tylko w pewnym określonym zakresie. Można powiedzieć, że jest to **pewnego rodzaju autonomia** mająca na celu lepsze zarządzanie danym obszarem.

władza lokalna, regulująca funkcjonowanie danej jednostki terytorialnej (np. gminy, powiatu). Jest organem władzy państwowej **o pewnej autonomii rządzenia**.

Wszelkie instytucje państwowo-administracyjne działające na szczeblu lokalnym. **Instytucje te wykazują dużą samodzielność**.

9. Aspekt finansowania samorządu (w sumie 2 odpowiedzi)

forma rządów na danym terytorium podlegająca władzy państwa. Podejmuje decyzje dotyczące danego terenu, przykładowo w jaki sposób wykorzystać **fundusze przyznane przez państwo**.

Organ administracji lokalnej, zajmujący się sprawami danego obszaru (miasta, gminy), wypełniający funkcje określone w konstytucji RP, wybierany przez mieszkańców konkretnego obszaru, nad którym sprawować ma władzę, co 4 lata w wyborach powszechnych. **Jego działalność finansowana jest z budżetu RP**.

Ocena poprawności elementów definicji

Kolejnym etapem analizy była ocena poprawności wypowiedzi i zdefiniowania pojęcia samorządu terytorialnego przez studentów. Na tym etapie analizy najistotniejsze było to, które spośród elementów wiedzy potocznej studentów są zgodne z modelem, a które błędne. W ten sposób można wskazać najczęściej popełniane błędy w definiowaniu pojęcia, a także wyodrębnić te elementy wiedzy potocznej studentów, które należy utrwalać i pogłębiać, oraz te, które należy wyeliminować.

Elementy poprawne

- Sprawuje realną władzę w danym regionie
- Podejmuje decyzje dotyczące danego terenu, przykładowo w jaki sposób wykorzystać fundusze przyznane przez państwo
- Gmina/ województwo/ powiat, który na zasadzie samorządności może ma uprawnienia, ma pewne zadania od rządu oraz zadania, które sam wykonuje
- Niezależny od władzy centralnej, lecz tylko w pewnym określonym zakresie. Można powiedzieć, że jest to pewnego rodzaju autonomia mająca na celu lepsze zarządzanie

Elementy niepoprawne

- Organ państwowy
- Forma rządów na danym terytorium podlegająca władzy państwa
- Na poziomie gminy władzą wyk. jest prezydent/ burmistrz/ wójt, który stoi na czele rady miasta.
- Wybierany w demokratycznych, 5-cio przymiotnikowych wyborach
- Organy przedstawicielskie administracji rządowej.
- Składają się one z organów wykonawczych i przedstawicielskich, które są poddawane kontroli ze strony urzędów wojewódzkich
- Podobne do gminy czy powiatu.
- Podlega władzy państwowej

danym obszarem – Działająca lokalnie i podejmująca decyzje dot. terenu i społeczności, które znajdują się w zasięgu władzy samorządu. – Zakres władzy jest ściśle określony ustawą i może być modyfikowany przez władzę centralną – Podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina, kolejne w szczeblach są powiat i województwo; na czele gminy stoi burmistrz lub wójt, decyzje podejmuje w oparciu o Radę Gminy, analogicznymi instytucjami są Rada Powiatu i Sejmik Wojewódzki – Władze lokalne wybierane w wyborach powszechnych na 4 lata – Władza lokalna, regulująca funkcjonowanie danej jednostki terytorialnej – Wybierany w wyborach samorządowych – Funkcjonowanie samorządu związane jest z decentralizacją władzy państwowej – Wybór powszechny – Dysponowanie środkami – Jednostka administracyjna – W skład wchodzi osoby wybrane w wyborach powszechnych – Cel – dbanie o interesy i dobro mieszkańców zamieszkujących dany teren – Organ admn. lokalnej – Zajmujący się sprawami danego obszaru – Wybierany przez mieszkańców obszaru – Funkcje określone w konstytucji – Działanie określone w konstytucji – Duża samodzielność – Samodzielna jednostka organizacyjna na danym terytorium – Zarządza na danym obszarze	– Jednostka władzy w państwie odpowiedzialna za reprezentowanie państwa na jego określonym terytorium – Rada gminy – Działalność finansowana z budżetu państwa – Organ władzy państwowej – Nie może przejmować uprawnień władzy centralnej – Lokalne instytucje państwowe – Podlega władzy centralnej – Kompetencje ustawodawcze oraz wykonawcze nie wchodzą w kompetencje władz centralnych – Ma uprawnienia ustawodawcze i wykonawcze niewchodzące w kompetencje władz centralnych – Wybierani radni – W skład wchodzi przedstawiciele partii wybrani przez wyborców – Organ władzy państwowej – Zajmuje się organizacją życia publicznego obywateli – Wykonuje decyzje podjęte na wyższych szczeblach – Dbałość o wygląd i warunki panujące w placówkach i terenach do niej należących – Zakres kompetencji nie może wychodzić ponad kompetencje organów wyższych – Organ władzy państwowej sprawujący rządy polityczne na małym terytorium – Władza ustawodawcza – Podmiotem działań samorządu są podlegające pod dany okręg tereny

- Samorządowa władza lokalna
- Wybory powszechne
- Samorządny szczebel władzy o zasięgu lokalnym
- Struktura organizacyjna niepodlegająca władzy państwowej
- Stworzona w celu rozwiązywania kwestii polityki i interesów lokalnych
- Działa na ściśle określonej jedn. teryt.
- Gmina powiat i woj., mają różne kompetencje
- Przedstawicielstwo obywateli danego regionu
- Organ władzy sprawujący władzę na ściśle określonym terytorium
- Wybory samorządowe
- Organ władzy lokalnej
- Zarządzanie na danym terytorium
- Władza lokalna
- Wyłaniana w ramach demokratycznego głosowania obywateli zamieszkujących na danym terytorium
- Zakres kompetencji nie może wychodzić ponad prawo
- Organ administracji lokalnej
- Władza wykonawcza
- Organ przedstawicielski
- Zarządza daną jednostką podziału teryt. kraju

Przygotowanie do zajęć dotyczących samorządu terytorialnego

Analiza odpowiedzi studentów

Przede wszystkim należy zauważyć, iż wśród badanych panuje powszechne niezrozumienie idei samorządności. Żaden z badanych bowiem nie wskazał, że samorząd terytorialny (jak i każdy inny rodzaj samorządu) tworzy przede wszystkim grupa społeczna, wyodrębniona w oparciu o określone kryterium. Badani natomiast samorząd terytorialny utożsamiają przede wszystkim z:

- jakiegoś rodzaju organem władzy lub administracji,
- jednostką aparatu państwowego,
- strukturą państwa,
- jednostką administracyjną,

– władzą lokalną.

I o ile część z tych odpowiedzi jest poprawna w kontekście całego pojęcia samorządu terytorialnego to jednak fakt, że żaden ze studentów nie potrafił wskazać podmiotu samorządu (czyli właśnie grupy społecznej) należy uznać za istotny. W konsekwencji nikt z badanych nie udzielił w pełni poprawnej odpowiedzi na pytanie o pojęcie samorządu. Nie chodzi tu o dokładne odwzorowanie odpowiedzi modelowej, ale o wskazanie przynajmniej części z przytoczonych wyżej właściwości samorządu terytorialnego. Należy jednak podkreślić, że zdecydowana większość studentów w swojej definicji potrafiła wskazać, przynajmniej dwie poprawne cechy badanego pojęcia, choć najczęściej występowały w połączeniu z elementami niepoprawnymi.

Gdy chodzi o analizę zawartości definicji podanych przez studentów to szesnastu z nich wskazało, w różny sposób, że organy samorządu terytorialnego są wybierane w wyborach powszechnych, a z kolei większość z tej szesnastki zaznaczyła, że wyborach tych biorą udział mieszkańcy określonego terytorium.

W dwunastu definicjach zostało wspomniane, że samorząd terytorialny jest elementem struktury państwa, natomiast osiem osób w tym przypadku pomyliło organy władzy lokalnej z organami państwowymi. Pozostała część pisała o organie władzy, jednostce władzy lub elemencie aparatu państwowego.

Dwadzieścia osiem z trzydziestu czterech definicji w zróżnicowanej formie wskazało, że samorząd terytorialny podejmuje działania lokalne czy dotyczące określonego terytorium. Ten duży odsetek może świadczyć, że przedmiot działań samorządu jest dość dobrze rozpoznawany przez studentów na gruncie dotychczas zdobytej wiedzy.

Dziesięć definicji ujmowało samorząd terytorialny jako organy samorządu lub po prostu jako jednostkę samorządu. I choć takie rozumienie nie jest niepoprawne to jednak jest zbyt daleko idącym uproszczeniem, szczególnie w kontekście innych popełnianych błędów. Tyle samo definicji dokonywało kolejnego uproszczenia poprzez wskazywanie dokładnie (przez wypisanie pewnego rodzaju) lub ogólnie (wskazanie własnych i zleconych) zadań samorządu terytorialnego.

Czternaście pojęć opisywało relację samorząd terytorialny – administracja państwowa. I tutaj należy zwrócić uwagę, że opis ten był w zdecydowanej większości przypadków błędny. Badani nie rozumieją samodzielności samorządu, wskazują natomiast podległość samorządów wobec władzy lub organów państwowych, podporządkowanie czy też wykonywanie decyzji podjętych na wyższych szczeblach. Nikt nie wskazał na sądową ochronę samodzielności samorządu a tym bardziej, że kontrola organów państwowych nad jednostkami samorządu terytorialnego jest zbudowana w oparciu o specyficzny model nadzoru weryfikacyjnego.

Tylko trzech badanych, co zastanawiające, zawarło w swoich definicjach podstawy prawne funkcjonowania samorządu terytorialnego i samodzielność przysługującą jednostką samorządu terytorialnego natomiast dwóch wskazało na aspekt finansowania działań samorządu, zresztą w obu przypadkach błędnie pojmowany.

Reasumując powyższe rozważania należy zwrócić uwagę na następujące treści. Po pierwsze zaskakuje, wspomniany już wyżej brak zrozumienia idei samorządności, która zbudowana jest przede wszystkim, w oparciu o samodzielność określonej grupy społecznej. Po drugie wyraźnie trudny do zrozumienia dla studentów jest

podział państwo – samorząd terytorialny. Większość z nich samorząd utożsamia z jakąś formą organów państwowych. A trzeba pamiętać, po pierwsze, że organy samorządu terytorialnego, choć wchodzi w skład jednolitego aparatu państwowego to jednak nie są organami państwowymi a po drugie, że samorządowi terytorialnemu przysługuje szeroko zakreślona samodzielność w stosunku do organów państwowych, podlegająca ochronie sądowej. Trzecim aspektem, który powinien być zauważony jest fakt, iż studenci w zdecydowanej większości poprawnie, czy to na gruncie wiedzy naukowej czy też intuicyjnego rozumienia, wyjaśniają przedmiotu działań samorządu, czyli prowadzenie działań o zasięgu lokalnym. Ta bardzo ważna cecha samorządu terytorialnego wydaje się być jedną z najbardziej charakterystycznych dla tego podmiotu i prawdopodobnie dlatego również należy do najlepiej ukształtowanych w świadomości badanych. W końcu ostatnią istotną cechą badanych odpowiedzi jest fakt, że tylko nieco mniej niż połowa badanych w zawarła w swoich odpowiedziach stwierdzenie, że organy samorządu terytorialnego pochodzą z wyborów powszechnych. Być może ma to związek z ogólnie niewielkim zainteresowaniem ludzi młodych jakimikolwiek wyborami, ale mimo wszystko tak niski odsetek pamiętający o tak doniosłej właściwości samorządu terytorialnego może budzić zdziwienie.

Założenia i cele

Celem dydaktycznym zajęć poświęconych samorządowi terytorialnemu było przedstawienie rozszerzonej odpowiedzi modelowej, a na tej podstawie rozbudowanie i utrwalenie podstawowej siatki pojęć odnoszących się do samorządu.

Najistotniejsze wydało się ukształtowanie wśród studentów informacji, iż samorząd jest przede wszystkim wspólnotą ludzi, zamieszkujących określone terytorium. Nikt nie zawarł tego elementu w swojej odpowiedzi, co może mieć przyczyny zarówno w ogólnie niskim poziomie świadomości obywatelskiej i małym zakorzenieniu idei samorządności w Polsce (przypomnijmy, iż samorząd przywrócono w 1990 roku) oraz przekonaniu o braku znaczenia jego instytucji wobec władz centralnych.

Kolejnym celem było szczegółowe wyjaśnienie relacji między samorządem a państwem. Przede wszystkim należy wskazać, że samorząd jest częścią administracji państwowej, ale już nie rządowej (czy centralnej) oraz zachowuje swoją, prawnie określoną niezależność i kompetencje. Istotne jest też właściwe wyjaśnienie pojęcia decentralizacji w kontekście samorządu.

Niebagatelne jest też utożsamianie przez zdecydowaną większość badanych samorządu z organami władzy samorządowej, wybranymi przez mieszkańców. Jest to z pewnością wiedza warta utrwalenia, z zastrzeżeniem jednak, iż wszelkie organy samorządu (np. rada gminy czy prezydent) to jedynie przedstawiciele mieszkańców. Wskazanie na organy samorządu terytorialnego jest bardzo istotne dla przedstawienia tego pojęcia, należy jednak szczególnie uważać, by w konsekwencji nie doszło utrwalenia identyfikacji organów samorządu z samorządem.

Warte utrwalenia są też informacje lokujące samorząd w sferze lokalnej oraz akcentujące jego funkcje w zakresie zaspokajania potrzeb członków wspólnoty w procesie sprawowania władzy publicznej.

Najważniejsze elementy pojęcia samorządu terytorialnego

Znając różnorodność podejść badawczych oraz teorii politologicznych, badający wybrali najistotniejsze według nich elementy konstytuujące pojęcie samorządu terytorialnego. Niejednoznaczność pojęcia samorządu terytorialnego wymusiła tutaj pewne ograniczenia, niemniej jednak wybrane elementy przytaczane są w zdecydowanej większości rozmaitych definicji i stojących za nimi podejść badawczych. Po rozszerzeniu definicji modelowej pojęcia wyróżniono następujące elementy:

1. Grupa społeczna, jako podstawa dla samej idei samorządu.
2. Samorząd powoływany jest do realizacji zadań administracji państwowej, zgodnie z zasadą decentralizacji władzy publicznej.
3. Samorząd posiada własną organizację i organy, wybierane przez wszystkich mieszkańców w wyborach.
4. Zasada decentralizacji, czyli proces delegacji władzy przez centralne ośrodki ośrodkom niższego szczebla. Pociąga to za sobą dystrybucję uprawnień oraz obowiązków organów władzy publicznej
5. Władza państwowa jedynie nadzoruje samorząd terytorialny, przy czym jedynym kryterium decydującym jest legalność (a więc zgodność z prawem), nie ma zaś znaczenia na przykład celowość jego działań. Samorząd terytorialny posiada prawnie zagwarantowaną autonomię, która może zostać naruszona przez władzę centralną jedynie w enumeratywnie wymienionych przypadkach.
6. Organy samorządu terytorialnego nie są częścią administracji państwowej (czy rządowej), ale wchodzi w skład jednolitego aparatu państwowego. W efekcie na niektórych szczeblach podziału terytorialnego państwa może pojawić się dualizm władzy państwowej (zdekoncentrowanej) oraz samorządowej (zdecentralizowanej), co zmusza do ścisłego i precyzyjnego wyodrębnienia ich kompetencji oraz wzajemnych uprawnień, by uniknąć sporów o właściwość decyzyjną.

Środki i metody działania

Zajęcia następujące w tydzień po przeprowadzeniu wstępnego badania, w całości zostały poświęcone pojęciu samorządu terytorialnego. Prowadzący przedstawili wszystkie wybrane elementy istotne dla zrozumienia pojęcia samorządu terytorialnego.

Następnie przeprowadzona została wspólna, pogłębiona dyskusja nad każdym z punktów. Studenci mogli wyrazić swoje wątpliwości oraz zadać pytania, jak również zaproponować własne definicje pojęcia samorządu terytorialnego, które zostały przeanalizowane przez prowadzących pod kątem zgodności z ustaloną odpowiedzią modelową.

Weryfikacja – czy wprowadzone metody wpłynęły pozytywnie na właściwe rozumienie pojęcia „samorząd terytorialny”?

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone na tej samej grupie studentów pierwszego roku politologii, co badanie pierwsze (wstępne). Zmiany ilościowe wynikają tylko ze zmienionej liczebności studentów na zajęciach. W konsekwencji, próba badawcza w badaniu drugim wyniosła 33 osoby. Badanie odbyło się po przeprowadzeniu zajęć ze studentami.

Przy ewaluacji wprowadzono jedną zmienną, która w założeniu mogła mieć wpływ na wynik badania kontrolnego. Pierwsza grupa studentów (odpowiedzi 1 do

17) odpowiedzi na pytania udzieliła po czterech tygodniach od przeprowadzonych zajęć na temat samorządu terytorialnego natomiast druga (odpowiedzi 18 do 33) po dwóch tygodniach.

Ważnym zastrzeżeniem jest, że studenci nie byli poinformowani o planowanym powtórzeniu wśród nich badań, co pozwala zakładać, że odpowiedzi wskazują na ich faktyczny stan wiedzy i świadczą o poziomie skuteczności technik nauczania, przyjętych przez prowadzących badanie.

Odpowiedzi studentów po przeprowadzonych zajęciach⁷:

Poniżej przedstawiono odpowiedzi studentów, udzielone podczas badania kontrolnego. Poniżej każdej odpowiedzi zaznaczono ocenę poprawności odpowiedzi, dokonaną wspólnie przez prowadzących⁸.

GRUPA I (kontrola po 4 tygodniach)

1. Samorząd terytorialny polega na tym, że wszyscy mieszkańcy danego terytorium go tworzą i mają w pewnych dziedzinach prawo do samodecydowania o sobie. Wykonuje zadania własne i ich wykonywanie jest możliwe ze środków własnych oraz zadania zlecone (powierzone przez aparat organów państwowych)
odpowiedź poprawna
2. Samorząd terytorialny jest zdolnością mieszkańców danego terenu do samostanowienia, w sensie aktywnego uczestnictwa w życiu politycznym, zabierania udziału w organach aparatu państwowego, nie będącego administracją.
odpowiedź niepoprawna
3. Samorząd terytorialny to związek społeczności lokalnej, jego przedstawiciele wyodrębnieni na podstawie terytorialnej, administrujący i sprawujący władzę nad jednostką terytorialną w formie zdecentralizowanej.
odpowiedź poprawna
4. Samorząd terytorialny jest to część aparatu państwowego, która zarazem nie jest jego organami. Niezależny od władz centralnych, podlega tylko kontroli pod względem gospodarności i legalności. Może wykonywać zadania zlecone przez rząd, na które dostają od nich kasę lub zadania własne na które sami muszą ją skombinować.
odpowiedź poprawna
5. Samorząd terytorialny – część administracji państwowej ale nie należy on do aparatu państwowego. Kontrolowany przez przedstawicieli rządu w osobie wojewodów. Posiada określony majątek, którym dysponuje i który jest źródłem jego dochodu, za co będzie rozliczany (z gospodarności) Państwo przekazuje mu część praw i obowiązków i egzekwuje ich przestrzeganie/wypełnianie.
odpowiedź niepoprawna
6. Samorząd terytorialny – organ władzy będący częścią administracji państwowej. Powołany aby zarządzać jednostkami samorządu terytorialnymi państwa. Samorząd terytorialny tworzą ludzie społeczności lokalnej. Nie jest organem władzy państwowej.
odpowiedź poprawna

⁷ Zachowano oryginalną pisownię badanych.

⁸ Kryterium oceny była zgodność z elementami odpowiedzi modelowej.

7. Samorząd terytorialny jest to część administracji państwowej nie będący organem władzy państwowej. Państwo pozwala na tworzenie samorządu terytorialnego i przekazuje mu część swych praw i obowiązków by lepiej zarządzać danym obszarem.

odpowiedź poprawna

8. Samorząd terytorialny jest to społeczność ludzi zamieszkujących na danym obszarze, posiadających uprawnienia do stanowienia pewnych ustaw i uchwał na danym obszarze. Organy samorządu terytorialnego nie są pojmowane jako organy państwowe, choć są powoływane przez państwo w celu realizacji jego zadań.

odpowiedź poprawna

9. Samorząd terytorialny – przejaw decentralizacji administracji, wykonywanie tej administracji. Jest to organ państwowy posiadający pewną niezależność, będący reprezentantem lokalnych grup społecznych.

odpowiedź poprawna

10. Samorząd terytorialny jest to jednostka sprawowania władzy administracji publicznej wyodrębniona przez organy państwowe. Działa na szczeblu lokalnie terytorialnym. Jest formą decentralizacji władzy.

odpowiedź niepoprawna

11. Samorząd terytorialny – jednostka administracji; zespół ludzi reprezentujących interesy danej społeczności; wspólnota terytorialna realizująca swoje cele i interesy; działająca w obrębie przewidzianych przepisów prawnych i posiadająca stosunkowo dużą swobodę działania oraz fundusze (zarówno prywatne jak i państwowe) na realizację tych celów.

odpowiedź poprawna

12. Samorząd terytorialny to zbiór społeczności lokalnej. Jest to jednostka administracji państwowej równorzędna z administracją rządową. Nie jest jednak organem państwowym.

odpowiedź niepoprawna

13. Samorząd terytorialny – grupy społeczne oraz ich reprezentacja wyodrębnione w oparciu o kryterium terytorialne, które zostały powołane przez przepisy prawa w celu sprawowania władzy w formach zdecentralizowanych.

odpowiedź poprawna

14. Samorząd terytorialny to organ państwowy nie podlegający państwu. W skład wchodzi wszyscy członkowie regionu terytorialnego. Przedmiotem działań jest podejmowanie decyzji administracyjnych na szczeblu lokalnym.

odpowiedź niepoprawna

15. Samorząd terytorialny – zdolność jednostek terytorialnych (i nie tylko) do samostanowienia o sobie i rządzenia samym sobą. Np. Samorząd terytorialny rządzi danym terytorium zazwyczaj niższego szczebla (gmina)

odpowiedź niepoprawna

16. Samorząd terytorialny – jest to samodzielna jednostka administracji państwowej sprawująca realną władzę na danym obszarze. Służy decentralizacji władzy państwowej. Posiada własny budżet (z miejscowych podatków). Kontrolowany jest przez państwo tylko pod względem legalności i gospodarności działań. Podejmuje działania własne i zlecone.

odpowiedź poprawna

17. Samorząd terytorialny jest lokalną formą rozstrzygania spraw własnych osób zamieszkujących daną jednostkę podziału terytorialnego państwa.

odpowiedź poprawna

GRUPA II (kontrola po 2 tygodniach)

18. Samorząd terytorialny – grupa społeczna wydzielona przez terytorium, które zamieszkuje, wybierają własną władzę, która przyczynia się do decentralizacji władzy państwowej. Ma własny budżet, własne dochody mienie komunalne i realizuje określone cele.

odpowiedź poprawna

19. Samorząd terytorialny to grupa ludzi, która na mocy ustanowionego prawa stanowi władzę na terenie danego terytorium i reprezentuje interesy państwa na danym obszarze. Podlega prawu, ale równocześnie to prawo stanowi (choćby prawo lokalne)

odpowiedź niepoprawna

20. Samorząd terytorialny – grupa społeczna o strukturze wyodrębnionej na podstawie kryterium terytorialnego z reprezentacją wybraną przez terytorialny związek samorządowy, do którego przynależności jednostek zamieszkujących dany obszar jest obowiązkowa.

odpowiedź poprawna

21. Samorząd terytorialny – to pewna grupa wyłoniona na obszarze danego terytorium i reprezentująca ludność zamieszkującą na tym terytorium do sprawowania władzy w zdecentralizowanym systemie władzy. Wykonuje zadania własne i zlecone.

odpowiedź niepoprawna

22. Samorząd terytorialny to organizacja wyodrębnionej grupy społecznej zamieszkującej pewne terytorium, która decyduje o sprawach dla niej istotnych w sposób bezpośredni lub przez przedstawicieli.

odpowiedź poprawna

23. Samorząd terytorialny – społeczności wyodrębnione na podstawie kryterium terytorialnego i ich reprezentacja, powołane przez przepisy prawne do wykonywania państwowej administracji publicznej w formach zdecentralizowanych.

odpowiedź poprawna

24. Samorząd terytorialny jest to organizacja reprezentująca daną grupę społeczną na szczeblu terytorialnym, samorządowym i realizująca określone jej interesy. Jest reprezentantem władzy w terenie, jednak nie podlega jej w sposób bezpośredni. Decyduje o sprawach podległej mu jednostki terytorialnej (województwo, gmina). W zależności od rodzaju (gmina, powiat, województwo) posiada własne organy (ustawodawcze, wykonawcze).

odpowiedź niepoprawna

25. Samorząd terytorialny jest to grupa społeczeństwa posiadająca uprawnienia zagwarantowane prawem, budżet i wyznaczone cele. Jest on jednostkowy, zdecentralizowany, jednak jego wydatki i dyrektywy podlegają kontroli pod względem produktywności, gospodarności, legalności postanowień, racjonalności.

odpowiedź poprawna

26. Samorząd terytorialny to grupa społeczna wyszczególniona na podstawie kryterium terytorialnego oraz jej reprezentacja powstała na podstawie prawa w celu realizacji funkcji prawa administracyjnego w formach zdecentralizowanych.

odpowiedź poprawna

27. Samorząd terytorialny to jednostka władzy działająca na określonym terytorium podlegająca nadzorowi władzy państwowej, lecz nie podlegająca jej na zasadzie hierarchiczności. Wybierana przez społeczność danego terytorium, realizuje zadania w obrębie tego terytorium przez co realizuje ideę decentralizacji władzy w państwie.

odpowiedź poprawna

28. Samorząd terytorialny jest to wyodrębniona grupa społeczna na podstawie kryterium terytorialnego wraz ze swoją reprezentacją przeznaczona do sprawowania zadań administracji publicznej w jednostkach zdecentralizowanych.

odpowiedź poprawna

29. Samorząd terytorialny jest to samorządna grupa społeczna oparta na kryteriach terytorialnych. Wyłania on swoich przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego w drodze wyborów bezpośrednich. Samorząd terytorialny jest objawem decentralizacji państwa. Dysponuje on własnymi dochodami w ramach wykonywania zadań własnych. Na zadania zlecone otrzymuje fundusze od zleceńodawcy.

odpowiedź poprawna

30. Samorząd terytorialny jest to organ decentralizujący władzę państwa, którego podmiotem jest ludność danego terytorium na terenie państwa. Przedmiotem jest sprawowanie władzy na danym terytorium. Samorząd posiada zadania własne i zlecone.

odpowiedź poprawna

31. Samorząd terytorialny to organ administracji państwowej działający w terenie i powodujący decentralizację owej. Wypełnia funkcje własne i zlecone przez organ będący wyżej w hierarchii administracyjnej. Samorząd taki jest organem samodzielnym i jego własne rozporządzenia można kwestionować jedynie ze względu na niedochowanie formalności. Samorząd posiada budżet, dochody, mienie komunalne.

odpowiedź poprawna

32. Samorząd terytorialny – grupa ludzi, której prawo pozwala sprawować funkcje publiczne na określonym terenie w formie zdecentralizowanej. Dysponuje własnym budżetem.

odpowiedź poprawna

33. Samorząd terytorialny jest wykonywaniem administracji, stanowi przejaw decentralizacji tej administracji. Podmiotem samorządu terytorialnego jest ludność lokalna; przynależność obywateli do danej jednostki samorządowej jest przymusowa i determinuje ją zameldowanie danego obywatela. Działalność samorządu terytorialnego określona jest w najwyższych aktach prawnych i nie podlega administracji państwowej, jest przez nią jedynie kontrolowana.

odpowiedź poprawna

Podsumowanie

Po poddaniu analizie odpowiedzi udzielonych w badaniu kontrolnym przez studentów, prowadzący badania stwierdzili, że na ogólną liczbę 33 odpowiedzi, 24 były odpowiedziami poprawnymi (72,7%). W przypadku grupy drugiej (odpowiedzi 18-33), która została poddana badaniu kontrolnemu po 2 tygodniach od przeprowadzonych zajęć, ilość poprawnych odpowiedzi wynosiła 13 na 16 udzielonych odpowiedzi, co daje 81,25 % odpowiedzi poprawnych. W grupie pierwszej (odpowiedzi 1-17), poddanej badaniu kontrolnemu po 4 tygodniach od przeprowadzenia zajęć odsetek poprawnych odpowiedzi był niższy i wyniósł 64,7% (11 poprawnych odpowiedzi spośród 17). Czynniki czasu wydaje się mieć znaczenie dla poziomu wiedzy studentów.

Z dydaktycznego punktu widzenia wyniki badań są dla prowadzących zadowalające. Przede wszystkim poddani badaniu studenci wyraźnie, a co najważniejsze w poprawny sposób, rozbudowali swoją siatkę pojęciową dotyczącą samorządu terytorialnego. Udzielone przez nich odpowiedzi wskazują, iż w zdecydowanej większości właściwie rozumieją relacje pomiędzy organami administracji rządowej, a organami samorządu terytorialnego. Potrafią także wyjaśnić specyfikę samorządu. W ich odpowiedziach pojawia się również tak istotne dla prowadzących wskazanie na samorząd przede wszystkim jako grupę ludzi. W większości odpowiedzi nie pojawiło się powszechne we wstępnym badaniu wyszczególnianie przez studentów konkretnych organów samorządu, przez co udało się wyeliminować konkretność i zróżnicowanie cechujące pojęcia potoczne na rzecz ogólności charakteryzującej pojęcia naukowe. Studenci w badaniu kontrolnym całkowicie pominęli jakiegokolwiek próby wprowadzania kontekstu ocennego do definicji. Zdecydowana większość spośród badanych starała się, udzielając odpowiedzi, operować językiem naukowym i redukować wykorzystanie języka potocznego dla stworzenia definicji.

Z punktu widzenia badających dochodzenie od pojęć potocznych do naukowych, poprzez wykorzystanie posiadanej, głęboko zakorzenionej wiedzy potocznej i jej transformację w drodze nauczania okazało się dobrą, a przede wszystkim skuteczną metodą nauczania w tym konkretnym przypadku. Poznanie stanu i poziomu wiedzy studentów na temat wybranego pojęcia przed zajęciami, zdecydowanie ułatwiło przygotowanie się do ich przeprowadzenia, przede wszystkim za sprawą istotnej informacji o wyjściowym poziomie wiedzy, a to pozwoliło na skupienie się na elementach, które okazały się być dla studentów niejasne, lub niepoprawnie rozumiane.